

III. RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

Valeriu Sârbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, "Biblioteca Istros", 3, editura Porto-Franco, Galați, 1993, 253 p., 64 fig., 17 anexe și alte 7 pliate, plus traducerea în limba franceză a explicațiilor figurilor și anexelor.

Cel de-al treilea volum al "Bibliotecii Istros", cuprinzând lucrarea cercetătorului Valeriu Sârbu (teza de doctorat a autorului), apărut în anul 1993 la editura gălățeană Porto-Franco constituie, fără îndoială, pentru sfera cercetărilor privitoare la civilizația geto-dacilor, și nu numai, un adevărat eveniment editorial.

Integrată în contextul mai larg al cercetărilor privind cultura materială și spirituală a "celor mai dreپți și mai viteji dintre traci" (Herodot), tema propusă de V. Sârbu se detașează prin ineditul problematicii aduse în discuție, la care se adaugă poziția diferită, netributară interpretărilor tradiționale, de pe care autorul încearcă descifrarea unor aspecte confuze, de tipul celor mai des întâlnite în tratarea de față.

Remarcăm încă de la început buna structurare a lucrării, care, pe lângă faptul că înlesnește o eficiență operativitate în consultare, îi permite autorului surprinderea și delimitarea precisă a unei problematici mult mai complexe decât au lăsat să o întrevadă lucrările anterioare referitoare la o parte însemnată a spiritualității geto-dacilor.

Urmărind o abordare interdisciplinară a problemelor vizate, autorul nu ezită să cumuleze informații din sfere de cercetare conexe arheologiei; ne referim aici la cele din domeniul paleoantropologiei și paleofaunei. Coroborarea acestor date cu izvoarele scrise referitoare la religia geto-dacilor se va contopi cu informația furnizată de materialul arheologic, și nu în ultimul rând cu soluțiile ce le oferă religia comparată, în care autorul se dovedește a fi un bun mânuitor al datelor folosite.

Fiind cunoscută lipsa acută a izvoarelor scrise explicite, extrem de necesare pentru întregirea unei imagini cât mai veridice a realităților din lumea geto-dacă, importanța demersului realizat de cercetătorul brăilean nu credem că mai are nevoie de alte sublinieri.

Aspectele abordate de autor urmăresc, după cum se observă în prefața volumului semnată de Ion Ioniță, patru mari aspecte, esențiale pentru definirea și aprofundarea pe viitor spre cercetare a unor manifestări majore de suprastructură, ce se întind cronologic pe o durată ce însumează, în unele cazuri, circa opt secole: *Riturile și ritualurile funerare*; *Sacrificiile umane*; *Sacrificiile și înhumările rituale de animale*; *Figurinele antropomorfe și zoomorfe*, deci căi puțin bătătorite pe teritoriul preocupărilor privind civilizația geto-dacică în ansamblul ei.

De cel mai mare interes se dovedește a fi problematica referitoare la *Riturile și ritualurile funerare*, în care contribuțiile autorului sunt evidente. Situația complexă creată de inexistența necropolelor în adevăratul înțeles al cuvântului din spațiul geto-dacic în intervalul cuprins între sec. II î.e.n.-I e.n. (excepție făcând doar grupul dacic de tip Lipița din zona Nistrului mijlociu), cauzele ce au determinat acest fenomen, etapele acestuia până la revenirea la practici funerare normale, sunt probleme temeinic aprofundate de către autor. ● observație de reținut este remarca potrivit căreia aceste modificări în practicile funerare nu trebuie asociate reformei lui Deceneu, ele apărând cu peste un secol înaintea sfârșitului lui Burebista. Această penurie de morminte trebuie raportată la o situație similară, de pe același palier cronologic, ce se întâlnește până în Slovacia, Boemia, sudul Germaniei sau chiar mai mult, până în sudul Angliei. Sunt probleme ce au frământat și mai frământă încă lumea dacologilor și pe marginea cărora viitoarele ipoteze de lucru își așteaptă confirmarea, alături de cele emise de V. Sârbu.

Sacrificiile umane la geto-daci, un subiect de o egală importanță cu primul, deoarece se leagă, prin finalitatea ce o presupun asemenea practici, de problemele referitoare la funeraliile celui trecut printre "cei nemuritori", are șansa de a se sprijini și de a exploata informația scrisă păstrată, mult mediatizată în literatura de specialitate, a trimiterii aceluși sol ales, odată la patru ani, către Zalmoxis, pentru "reactualizarea legăturilor directe între geți și zeul lor" (M. Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*). Aceste sacrificii se dezvoltă mai ales începând cu secolul IV î.e.n. și încetează odată cu instalarea puterii romane în Dacia. Autorul întrevade în această încetare a sacrificiilor umane o "lovire" directă în

pătura sacerdotală a societății geto-dace, pătură care își exercita funcțiile asupra cultului în ultimele două secole dinaintea cuceririi romane, și care va dispărea acum, în condițiile nou create. Instalarea tipului de civilizație roman în spațiul geto-dac, împreună cu observațiile de mai sus, sunt factori care au generat în opinia autorului revenirea la riturile funerare anterioare sec. III î.e.n.

Capitolul referitor la *Sacrificiile și înhumările rituale de animale* se bucură de aceleași contribuții apreciabile, pe care autorul, pe baza și a unor importante descoperiri arheologice proprii, le aduce cu prisosință. Se impune constatarea rezultată din analiza atentă a diferitelor situații întâlnite în complexe ce se pretează într-un fel sau altul la o astfel de catalogare, căci măcar într-o anumită măsură avem de-a face sigur cu sacrificii, urmate de înmormântări rituale ale unor animale, cel mai adesea domestice. Aceste practici sunt puse în legătură cu diferite mentalități ce se pot integra, credem, în sfera celor populare, ale omului de rând, care în acest mod conta pe asigurarea unui vânat îndestulător, sau, în alt plan, pe alungarea "spiritelor rele". Că aceste mentalități și credințe populare se pot sesiza într-un mod clocvent în urma studierii minuțioasă a materialului arheologic, vine să confirme ultimul mare capitol, cel dedicat *Figurinelor antropomorfe și zoomorfe traco-geto-dace*.

Concluziile lui V. Sârbu, bazate pe o situație arheologică evidentă, și anume lipsa acestor piese din inventarul unor lăcașuri de cult sau complexe ce prin trăsăturile particulare pot fi atribuite reprezentanților unei pături superioare (excepție cazul de la Cârlomanești), sunt că avem de-a face cu manifestări ce țin de credințe populare ce se amplifică continuu, paralel cu influența tot mai mare ce se încearcă a fi exercitată din partea religiei oficiale, îndeosebi odată cu cristalizarea structurilor statului geto-dac. Această formă de protest față de o religie pe care populația de rând nu o agrea implică interesante aspecte ce merită, credem, a fi cercetate pe viitor, și anume compoziția claselor sociale geto-dace. Prezența în cadrul clasei conducătoare a unor influențe sau rămășițe mai puternice ale elementului celtic asimilat sunt, în opinia noastră, de căutat la baza manifestărilor în discuție. Intruziunile în rândul populației de rând au fost mai slabe, dovadă dănuirea în continuare a unor tradiții locale de sorginte hallstattiană. Așadar, modelarea figurinelor antropomorfe și zoomorfe este, potrivit autorului, o îndeletnicire exclusivă a populației de rând, închisă în universul ei propriu, încorsetată în continuare de practici magico-vrăjitoaresti. Semnificațiile acestor reprezentări sunt dintre cele mai complexe. Aprecierea autorului, cu aportul rodnic în acest caz al unor observații etnografice, este că ele "sunt folosite, dacă nu exclusiv, cel puțin cu precădere în sfera magiei și vrăjitoriei și nu a religiei" (p.66). Diversele împunsături și orificii executate în pasta figurinelor înainte de ardere, ce simbolizau vătămarea, exclud posibilitatea ca acestea să aparțină unor divinități, ci mai degrabă unor potențiali dușmani din sfera pământescului.

La fel cu popoarele cu care se învecinau, geto-dacii erau dominați în manifestările lor zilnice de divinitate, cea care le contura trăsăturile lor definitorii, evidențiindu-i printr-o civilizație, o cultură materială și spirituală originală față de celelalte popoare "barbare" ale antichității. Aportul spiritual a fost cel mai important, lucru remarcat încă de contemporanii lor. Dacă izvoarele scrise nu vorbesc îndeajuns despre această latură a ființei lor, este meritul autorului în discuție de a spicui din informațiile provenite din domenii atât de diverse, acele elemente combinatorii ce pot remodela imaginea spiritualității unei lumi apuse.

CRISTIAN IOAN POPA